

ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ 1

ԳՈՒՐԳԷՆԻՆ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Գ Ո Ր Ծ Ի Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ի Ն Մ Է Ջ

Գրեց

Գ. Ա. ՄԱԼԱԹԵԱՆ

1938

Տպ. «Հայ Մամուլ»

ՊՈՒՔՐԷՇ

Ճ 91.99

Մ-16

891.99

V-16 mg.

8 NOV 2011

ԳՈՒՐԳԵՆԻՆ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

(ԳՈՐԾԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ)

Գուրգեն, իր ծննդավայրին մէջ, հօրենական յարկին տակ անցուցած էր մանկութեան տարիները թիթեռնիկի պէս որ՝ մարգագետնին վրայ՝ ծաղկէ ծաղիկ կը թռչըտի:

Հազիւ դուրս ելած մանկական շրջանէն, մտած էր դպրոց ուր, զգացումներուն տիրապետութեանը ենթակայ, տատանած էր երազներու աշխարհին մէջ:

Դպրոցը, հայրենի տունէն յետոյ, իր կարգին՝ պատանի Գուրգէնին վրայ դրած էր իր դրոշմը: Այն տարիքին մէջ սիրտը՝ ներազգած քնար՝ սկսած էր թրթռալ ուժգին նօթերով: Բայց մտքին մշակումը հետզհետէ մեղմացուցած էր անոնց ուժգնութիւնը. և Գուրգէն՝ մեղմանուչ նուագով՝ օրօրուած էր զգացումի թեւերուն վրայ, պատենեկութեանը ամբողջ շրջանին:

Մտքին լուսաւորումը, հուսկ ուրեմն, անոր ցոյց տուած էր իրական աշխարհէն չա՛տ բաներ որոնք ցրուած էին իր ոսկեղէն երազները, և մղած էին զինք լրջօրէն խորհելու իր ապագայ պարտականութիւններուն ու կոչումին վրայ:

ԳՈՒՐԳԵՆ՝ ԳՈՐԾԱԻՈՐ

Դպրոցէն շրջանաւարտ՝ հետամուտ եղած էր Արհեստավարժական կրթութեան, և՛ փութաջան աշակերտութենէ մը ետքը, կրցած էր տիրանալ չահարեր արհեստի մը կանոններուն:

3716-55

Յուսալից եռանդով դիմեց Գործատերերու. աշխատութիւն խնդրեց անոնցմէ:

Ոմանք պէտք չունէին նոր գործաւորի. ոմանք կը խոստանային մօտ ժամանակէն կոչել զինքը, եւ բաւական կը համարէին առնել հասցէն:

Իսկ ան, որ կ'ուզէր գործ տալ, կը պահանջէր բարի վարուց վկայական ու կը փափագէր միանգամայն գիտնալ թէ ո՞ր աստիճան աջողակութիւն ստացած էր արհեստին մէջ:

Բարեբախտաբար, Գուրգէն ունէր վկայականը իր վարպետին որ կը հաստատէր ո՛չ միայն աշակերտին կանոնաւոր աշխատութիւնն ու եռանդը, այլ նաեւ անոր Արհեստավարժական կարողութիւնը:

Սակայն, հակառակ այս վկայութեան, Գործատէրը աւելորդ չի համարեց նախապէս համոզուիլ Գուրգէնին կարողութեանը. և՛ փորձի համար գործ մը յանձնեց անոր կատարելու ի՛ր ներկայութեան: Գուրգէն այնքան բարեյաջող անցուց այդ փորձը որ Գործատիրոջ վստահութիւնը զրաւեց կատարելապէս: Ուստի ընդունուեցաւ գոհացուցիչ թոշակով:

Եւ տեսակ մը հպարտութեամբ էր որ Գուրգէն հաղաւ գործաւորի սուկանը, ու սկսաւ աշխատիլ:

Վարպետին պարզ ու փոքրիկ Աշխատանոցին չէր նմաներ Գործատունը. ընդարձակ չէնք մըն էր ուր երեսունի չափ գործաւորներ կ'աշխատէին, մեծ մասամբ մեքենաներու վրայ:

Աշխատութիւնը, հօն, բաժնուած էր զատ զատ մասերու, մէն մի գործաւոր անոնցմէ մէկը միայն կը կատարէր ամէն օր: Գուրգէնն ալ, իր կարգին, այդ մասերէն մէկը բաժին ունեցաւ:

Պատրաստ մասերը, յետոյ, կը յանձնուէին երեք գործաւորներու որոնք, աւելի ճարտար ըլլալով, ամբողջական միութիւններ կը կազմէին անոնցմէ:

Այսպէս, գործաւորները դարձած էին մէյ մէկ կենդանի մեքենայ դատապարտուած միօրինակ աշխատութեան օր, ձեռնական մասնաշատուկ վարժութենէ զատ, ուրիշ զարգացում չէր ընծայեր անոնց, և ոչ իսկ դոյզն չափով այն հաճոյքը որ կազդուրիչ պարգէն է ստեղծագործ աշխատութեան:

Գործելու այս եղանակը գոնէ առաւելութիւն մը չէր երաշխաւորեր ի նպաստ ֆիզիքական առողջութեան. Գործատունը՝ իր ընդարձակութեան մէջ՝ ո՛չ մաքրութեան, սպասարկութիւն կը վայելէր, ո՛չ ջուրի բաւականաչափ սպառում և ո՛չ ալ օդի հովահրում:

Գործաւորները, ասկէ զատ, միջօրէին կէս ժամ միայն ազատ էին ճաշի համար:

Կարճատեւ այս պարապուրդէն անմիջապէս ետքը, պարտաւորեալ էին վերստին սկսիլ աշխատութեան զոր անընդհատ կը շարունակէին մինչև իրիկուն, ինչպէս շարունակած էին առաւօտէն մինչև կէս օր:

Գուրգէն տարօրինակ կը գտնէր Աշխատութեան այս կանոնադրութիւնը, ու եպերելի կը համարէր Գործատան առողջապահական սպասարկութիւնը:

Գործատունին միջնորդութեամբ բարոյապէս կ'ազդէր իր վրայ, ուստի, որպէսզի այդ ազդեցութենէն չեղծանէր ինք, չի վատթարանար, ուժ կու տար ինքնակրթութեանը. տեսակ մը պայքար կը մղէր անոր դէմ:

Որչա՛փ ուրախ կ'ըլլար երբ, իր ազատ ժամերուն, տանը մէջ, գրասեղանին առջևը նստած՝ կը չափէր, կը ձևէր, կը յօրինէր արհեստին վերաբերեալ տիպարներ, նո՛ր ստեղծագործումով, առանց տահմանափակուելու աւանդական ճաշակներու մէջ:

Գործատունը կ'ենթարկէր աշխատաւորները նա՛և ֆիզիքական այնպիսի՝ պայմաններու որոց երեսէն կըրնար, ապագային, տկարանալ ինքն ալ, կամ հիւանդ ըլլալ:

Մեծ թշնամի մը կը նկատէր տկարութիւնը կամ հիւանդութիւնը: Անոնք, արդարեւ, պիտի ընդհատէին, խանգարէին, մինչև իսկ խափանէին իր աշխատութիւնը:

Այդ թշնամիին դէմ կը զինուէր գիտական ծառայութիւններու պաշարով. մարդկային մարմինը և Առողջարանութիւնը առարկայ կ'ընէր մասնաւոր ուսումնասիրութեան:

Եւ առողջապահիկ կանոններու համաձայն, գիտակցութեամբ ո՛չ միայն կը վարէր իր անհատական կեանքը, այլ և կը ջանար զանոնք թելադրել իր աշխատակից ընկերներուն:

Անոր անձնաւորութիւնը այնչա՛փ զօրացած էր աշխատութեամբ ու խորհրդածութեամբ որ, եթէ օր մը, Զախորդութիւնը իր դէմը ելլէր, չի պիտի վարանէր բոլոր ուժովը վանել զանի առջեւէն:

Այնչա՛փ կը զօրանայ Արժանապատուութեան զգացումն ալ որ յոյս չի գնիր ընտանեկան հարստութեան վրայ, և անօվ չ'արժեւորեր իր անձը: Այդ հարստութիւնը իր աչքին կը ներկայացնէ արդար արժանիքը, քրտինքը, անո՛նց որոնք առաջ բերած են զայն:

Ի՛նքն ալ կը ջանայ, ի՛ր աշխատութիւնով, աշխատիք մը ստանալ: Աւելի՛ կը փափագի՝ իր վատակը նուիրել օր մը հօրենական տունին քան թէ նպաստաւորուիլ անոր պատրաստ միջերգէն որ պտուղն է նիզի. զոհողութեան ու խնայողութեան: Ինք ինչո՞ւ զուրկ մնայ այս առաքիւնութեանց բարոյացուցիչ խթանէն:

Այս խթաններէն մղուած՝ կ'աշխատի, կ'աշխատի տարիներով մինչև որ կ'զգայ թէ բաւական կարողութեան տիրացած է՝ աւելի՛ մեծ պատասխանատուութեամբ գործելու լայնագոյն շրջանակի մէջ:

Եւ մինչդեռ այս խորհուրդով ծրագիր մը կ'երկնէր ապագային համար, անակնկալ պարագայ մը կը պարտաւորէ զինք որ կանխէ ծրագրին գործադրութիւնը:

Գործատան ընկերները, գործադուլ ընելու սպառնալիքով, կը պահանջէին թոշակի յաւելում:

Համախոհութիւն գոյացնելու ջանքով, օրերէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին:

Կարելի չէր եղած համաձայնիլ, վասնզի տարապայման էին գործաւորաց պահանջումները: Եւ անա, խռաւոտ մը, անոնք Գործատան դուռը փակ կը գտնէին իրենց առջև: Բանթոզ (lock-out) ըրած էր Գործատէրը:

Այս ձախորդ կացութեան հանդէպ, նահանջելով զիջողութիւն ցոյց տուած էին վերջապէս գործաւորները նոր առաջարկներուն զոր ըրած էր Գործատէրը իրենց: Ուստի վերստին կոչուած էին աշխատութեան:

Բայց, առերեւոյթ համակերպութեան քօղին տակ, վրէժի զգացումով կը բորբոքէր անոնց սիրտը:

Գուրգէն անձնատուր չեղաւ հոսանքին:

Չի չեղեցաւ իր ուղեգծէն:

Հաստատեց Գործատուն մը իր պատասխանատուութեան տակ. և քաղաքին Առեւտրական Սենեակին մէջ արձանագրուեցաւ իրր Գործատէր:

Գ Ո Ւ Ր Գ Է Ն՝ Գ Ո Ր Ծ Ա Տ Է Ր

Փոքրիկ զբամազու խով մը կը ձեռնարկէ գործի:

Աղքատիկ թաղի մը մէջ, գործատան համար, կը վարձէ տուն մը որ, անհրապոյր լքուած երևոյթով, անընակ մնացեր էր երկար ատենէ ի վեր:

Առայժմ, ունի երկու գործաւոր, անոնք, իրենց ընտանիքով, հոն պիտի բնակին, և պիտի կատարեն ամբողջ չէնքին պահպանութիւնը և մաքրութեան-ջեռուցումի սպասարկութիւնը:

Բնդարձակ է գործատեղին, զայն կը սարքէ, կը կազմաւորէ՝ իր համոզումներուն համաձայն՝ առողջապահական պայմաններով ու կարգապահական այն-

պիտի կանոններով որոնք արգելք չեն ըլլար աշխատավորին բոլորամասնեայ զարգացումին, և՛ աւելի դիւրաւար կեանքի մը հետ՝ աւելի մարդկայնական մթնոլորտ մը կ'ստեղծեն հոն:

Իր արտադրութիւններէն նմոյշներ ի տես կը դնէր քաղաքին համբաւաւոր մէկ վաճառատան ցուցափեղկերուն մէջ, և՛ լրագիրներու միջոցաւ կամ թռուցիկ ծանուցումներով, սմէն օր հասարակութեան ուշադրութիւնը կը հրաւրէր անոնց վայելչութեան, տոկոսութեան և ածայնութեան վրայ:

Համբերատար աշխատութեամբ կը շարունակէր այսպէս գործը, քաջալերուած ընդունելութենէն զոր բնակիչները կ'ընէին իր արտադրութեանց. և տարուէ տարի կ'աւելցնէր գործաւորներուն թիւը, գոհացում տալու համար սպառումին որ, քաղաքէն դուրս, կ'ընդհանրաւոր հեղհեմէ մօտակայ գաւառներուն մէջ:

Բարգաւաճ է գործը, բայց երբեք չ'հղճանիր յաջողութիւնովը:

Հաջկատակներ կը բոլորեն զինք. Հաճոյքի ճամբաներէ քալած են անոնք, իրենց ընտանի այդ ճամբաներուն մէջ կ'ուզեն առաջնորդել զանի, որպէսզի օգտուելով անոր քսակէն, յազուրդ տան իրենց ախորժակներուն:

Գուրգէն չի համակերպիր անոնց. հաստատ կը մնայ եռոտանի կռուանին վրայ. ճիգի, զոհողութեան, խնայողութեան փրկարար գօտիներուն:

Հանգիստի ու զրօսանքի համար, ինք ընտրած է տարբեր միջոցներ, պտոյտ, բնական տեսարաններու հոգեպիշ հայեցողութիւն, երաժշտութիւն: Նկարչութիւն և ընթերցում: Ասոնք են մաքուր աղբիւրները որոնցմէ փոխն ի փոխ կ'ստանայ հանգիստ և հոգեկան հրճուանք:

Տիրացած է, իրա՛ւ, իր արհեստին մասնագի-

տութեանը, բայց նեղ կը թուի այդ սահմանը իրեն. ինք այնպէս կ'զգայ թէ իր անձնաւորութեան մէկ երեսն է միայն որ ի յայտ կու գայ արհեստին մէջ, իսկ միւս երեսները կը մնան քօղի տակ և կը թարչամին: «Ինչո՞ւ չ'ապրիմ, կը խորհի, կարողութիւններուս բովանդակ յայտնագործութիւնովը, ինչո՞ւ մեքենայ մը դարձնեմ ես զիս, և իմ մէջս գտնուող կարելիութիւններուն առիթ չի տամ գործելու, ամէն մէկուն իր յատուկ բնութիւնովը:»

Հետամուտ կ'ըլլայ, հետեւարար, իր մասնաճիւղէն դուրս, ընդհանուր զարգացումի և կը ջանայ ձեռք բերել ամբողջական կեանքով ապրելու հնարաւորութիւններ:

Լայնագոյն արդիւնագործութեան ու անձնական զարգացումի այս ձգտումէն զատ, ուրիշ նկատում մը կը մղէ զինք որ մասնագիտականի անձնապիակ միջոցէն աւելի ընդարձակ գետինի մը վրայ շարժի, գործէ:

Նկատած է որ ճարտարարուեստը, իր ճիւղաւորումներով, արագ յառաջդիմութիւններ կ'ընէ ամէն տեղ: Շրջանէ շրջան՝ նոր գիւտեր, ապրելակերպի նոր պայմաններ կը յեղաշրջեն աշխատութեան եղանակները: Այս փոփոխումներուն մէջ, մասնագէտներ կը շուարին շատ անգամ, թեւերին ծալած՝ կը մնան գործազուրկ:

Մասնագիտութիւնը չի՞ պիտի ըլլար տեսակ մը անդամատութիւն: Մասնագէտը չի՞ պիտի նմանէր այն կարճամիտ ճամբորդին որ թէև բազմաթիւ լուսարձակներ կը կրէ իր վրայ, բայց անոնցմէ մէկը միայն կը վառէ, մինչև իսկ երբ ստիպողական պարագայ մը հարկ կը դնէ իր վրայ որ միւսներուն ալ լոյսին դիմէ, աւելի՛ վստահ ու ապահով շարունակելու համար ճամբան՝ մառախուղին մէջ որ կու գայ կը պատէ զինք:

* * *

Այսպէս, իմաստութեամբ կը վարէ իր զարգացումը, իր Գործը. ու վաստակին շնորհիւր վայելչապէս կ'ապրի պարզ կեանք մը, առանց պերճանքի, առանց շռայլութեան:

Այնչափով միայն կ'ուզէ օգտուիլ հարստութեանէն որչափ պէտք է՝ մէկ կողմանէ պատուաւորապէս ապրելու, և միւս կողմանէ՝ ձախորդութեան, հիւանդութեան կամ անկարողութեան դէմ ապահով մնալու համար: Ուստի, ապահովագրական ընկերութեանց հետ պայմանագիրներ կը կնքէ:

Եւ աչարջօրէն կը շարունակէ իր գործառնութիւնները, թօթափելով մեծահարուստ դասնալու մտասեւեռումը որ պիտի տիրապետէր վրան, գերի պիտի ընէր զինքը, և այսպէս, պիտի թմրեցնէր ազնուագոյն աղղակները իր կեանքին:

Իր նպատակներուն գործադրութեան հեռանկարը և Գործին անվտանգ շարունակութեան հոգածութիւնը թեւադիր կ'ըլլան իրեն որ երկրին լեզուին ընտելանայ և օրէնսգիտական դէթ տարրական ծանօթութիւն ստանայ:

Աղատ պահելով ինքզինքը ստորնացուցիչ քայլերէ, կը յղանայ ազնիւ նպատակներ, և կը բաղձայ անոնց յատկացնել հարստութիւնը որ աղքերահոս կ'աւելնայ՝ շնորհիւ գրաւած համբաւին ու վարկին:

Գործատուներն աշխատութիւնները, իրենց զանազան պահանջներով, կ'սպառեն արդարեւ իր ուժերուն մէկ մասը, բայց լիակատար գոհացում չեն տա իր յուրազեղ եռանդին:

*

«Ինչո՞ւ աշխարհ եկեր եմ. ի՞նչ է երկրի վրայ իմ կոչումս. ի՞նչ է մարդուն ճակատագիրը՝ աշխարհի մէջ?»

Այս հարցումները կը ծագին շատ անգամ Գուրգէնի մտքին մէջ, մանաւանդ այն խաղաղ պահերուն

երբ առօրին զբաղումներն աւարտած՝ անձնատուր կ'ըլլայ ինքնաքննութեան ու խոկումի: Եւ, իրրեւ պատասխան այս հարցումներուն, կը բերուի մըմնջել րանաձեւ մը զոր գոց սորված է. «Վերին ասիւնանաւ արդիւնաւորել գերագանց կարողութիւնները անձին:» Այս չէ՞ միթէ մարդուն գերագոյն վախճանը:

Այս բանաձեւը արձագանգն է իր հոգիին. անիկա դրոշմուած է իր նկարագրի ներքնախոր ծալքերուն վրայ:

Եւ, առանց յետաձգումի, կը կերպաւորէ որոշ ծրագիր մը այն տարրերով զորոնք, ժամանակ ժամանակ, անցողաբար յղացած է աղօտ կերպով:

Կը գնէ ընդարձակ գեփինը որ, բնակարանին մերձակայքը, կից է Գործատուներն. անոր վրայ շինել կուտայ հանգստաւէտ տնակներ իր գործաւորներուն համար, ամէն մէկ տնակ՝ իր յատուկ պարտէզով:

Այս գետնին մէկ մասը, որ տափարակ բացալայր մըն է, կ'եզրափակէ, ու կը սահմանէ հասարակաց մարդարանի:

Անոր քով կը հաստատէ տաղաւար մը որ, պարագային համեմատ, պիտի ծառայէ իրրեւ հանդիսավայր, ընթերցատուն կամ և ժողովատեղի:

Ձեռնհաս մէկ պաշտօնեան, ամսէ ամիս, կ'այցելէ գործաւորներուն ընտանեաց, և կը պատրաստէ տեղեկագիր ամէն մէկուն վարած կենցաղին վրայ՝ առողջական, տնտեսական ու կրթական երրեակ տեսակէտներով:

Բժիշկ մը, պարբերական այցելութիւնով, հրահանգ կուտայ՝ որոց որ հարկ է՝ զարմանելու համար թերութիւնները որոնք մասնանիչ եղած կ'ըլլան տեղեկագիրներուն մէջ:

Ամէն գործաւոր, Գուրգէնի կանոնադրութեամբ՝

պարտաւորուած է ապահովագրել իր կեանքը, արկածի, հիւանդութեան և մահուան դէմ:

Յառաջացումով կը վարձատրուին այն գործաւորները որոց անհատական ու ընտանական կենցաղը գոհացուցիչ նկատուած են տեղեկարբներէն:

Ի վերջոյ, ո՛վ որ կանոնաւոր կեանք մը ապրելով, բաւական գումար մըն է խնայած, կ'ընտրուի բաժնետէսեր-ընկեր Գործին: Եւ այսպէս, հետզհետէ, Գործակցական ընկերութեան մը հանգամանքը կ'առնէ ճարտարարուեստական ձեռնարկը զոր, իսկզբան, հիմնած էր Գուրգէն իր անձնական հաշուոյն:

Այս բարգաւաճումին հասնելէ ետքը, մինչդեռ Գուրգէն, ինքը, կը կարծէր թէ ոչինչ կատարած է տակաւին, իր աշխատակիցները կը կոչէին զանի բաւեալ:

Եւ որպէսզի աւելի՛ օգտաշատ հանրական Գործ մը կատարած ըլլար, տոմար մը բացած էր զրասենեակին մէջ, ու կոչ ըրած էր գործաւորներուն որ հայրենի բնագաւառ երթալ փափազողը, այն տոմարին մէջ արձանագրել տայ իր անունը:

Ինչ բարեբախտութիւն, սկսած է արդէն արդիւնաւորել Ներգաղթի գործը. երկու տարին անգամ մը, պարբերաբար, կարաւան մը ճամբայ կը հանէ դէպի Բնագաւառ:

Մեկնողներուն կը յանձնարարէ ջերմապէս որ ժրաջան արի բազումներ ըլլան Հայրենիքի վերաշինութեան ու պաշտպանութեան համար:

Հրաժեշտի պահուն, անոնց ողջերթի նուէր կու տայ Աւխասուբեան գործիքներ, պատուէր տալով որ մի՛շտ փայլուն պահեն զանոնք: Եւ ա՛յն ատեն միայն սուրի դիմեն երբ ուրիշներ, սպառնազին, սուր ցոյց տան իրենց:

* * *

Երիտասարդ տարիքին լրութեանը հասած է: Երեսուն տարեկան է հիմա:

Գործի աղմկալից աշխարհէն տարբեր ուրիշ աշխարհի մը ազդած զգայութիւնները բարձր չեչտով կը խօսին սրտին և կ'սկսին գրաւել միտքը:

Ընտանեկան բոյնի մը կազմութիւնը ընդհանրապէս օղակն է ըրած իր նպատակներու շղթային: Այդ օղակը գունազեղ կը շողշողայ իր աչքին այն հմայիչ տեսարանով զոր մանկական երամը իր գործաւորներուն՝ յաճախ կը պարզէ բացօթեայ Մարզարանին մէջ, ոչ չառ հեռու իր բնակարանէն:

Ընտանեկան տունի մը հաստատութիւնը կը համարէ բնական և անհրաժեշտ պարտք մը հանդէպ իր անձին և հանդէպ իր ցեղին:

Անձնապէս, հոգեկան հազորդականութեան պապակն ունի, կը հեայ այդ պապակով: Իրաւ է թէ երաժշտութեան, բանաստեղծութեան և նկարչութեան միջոցաւ կը փորձէ երբեմն մեղմել զայն, բայց անոնց ո՛չ մէկը իրեն կ'ընծայէ քաղցր հազորդութիւնը հոգեկցորդ էակի և զուարթագեղ հրեշտակներու զոր կը յուսայ վայելիլ ընտանեկան յարկին տակ: Անոնցմով միայն պիտի գոհանան հոգեկան պահանջները. և անոնցմով, զարձեալ, ներդաշնակութիւն պիտի գտնէ կեանքի բազմախառն աղմուկը սր կը զղրդայ իր շուրջը ամէն օր:

Եւ յետոյ, կը խորհի, իրեւ ընկերական էակ, ինչո՞ւ համար փոխադարձաբար, ցեղին չի հառուցանէ իր պարտքը, ցեղը կեանքի հոսանք մը հազորդեր է իրեն. ինքն ալ, այդ հոսանքէն ինչո՞ւ բաժին չի հանէ զօրացնելու համար ցեղը, և ինչո՞ւ ջանադիր չ'ըլլայ ազնուացնել զանի:

Եթէ կը փափազինք անհատութեան, կը մտածէ

իւրովի. ինչո՞ւ թողունք որ ստեղծագործ ծլարձակումը խամրի մեր անձին մէջ. մենէ անդին, մեր կեանքը ինչո՞ւ չի շարունակէ իր ընթացքը, յաջորդական բարեշրջումներով:

Անձնասպանութիւն չի՞ պիտի ըլլար այսպիսի խափանարար վարմունք մը:

Եթէ կեանքը մինչև իսկ իր ամէնէն պարզ ձևին մէջ, արժէք մը ունի, ինչո՞ւ չի յարգենք զայն, ինչո՞ւ չ'անձեցնենք ու չի բարւոքենք:

Եթէ այնչափ թանկագին է կեանքը որ մարդ կը յօժարի, շատ անգամ, աշխարհային ամէն բարիք զոհել վայելիլու համար զայն, ինչո՞ւ չապահովենք անոր տեականութիւնը՝ ընտանեկան յարկի մը հաստատութեամբ:

Եւ Գուրգէն հետամուտ է հիմա, սեպհական բոյնի մը կազմաւորութեան:

Ուրկէ՞ գտնել, ինչպէ՞ս ընտրել այն ընկերը որ հաղորդական չունչ մը բերէ իր հոգիին, և որ արժանաւոր մայրն ըլլայ կազմելիք բոյնին Գոուարին գործ...

Կը բաղձայ ընտրել ընկեր մը որուն բարեմասնութիւնները, միանալով իր ձիրքերուն, հաւասարակշռեն իրենց իւրաքանչիւրին նկարագիրը, և աւելի՛ հաճոյական դարձնեն կեանքը, անոր պարզեցնելով աւելի՛ տեականութիւն:

Հայ է ինք. ծանօթ է իր ցեղի դարաւոր անցեալին, անոր քաջարի ոգորումներուն:

Հարո՛ւս ալ է:

Ճարպիկ, ճարտար, շնորհագեղ, ուսումնական շատ մը օտար աղջիկներու հանդէպ եթէ անտարբեր չէ, չի համարձակիր, սակայն, ձեռքը խնդրել անոնցմէ մէկուն:

Ինչո՞ւ...

Իր ընկերներէն, ծանօթներէն ոմանց անխոհեմ

ընտրութիւնները, որոց աղէտալի հետեանքները չարաչար կը կրեն այսօր, իմաստուն ըրած են զինք այս մասին:

Հայունի՛ն է յաւեհ իր ընտրելին:

Աւանդութեան, բարուց, սովորութեան, լեզուի, պատմական անցեալի նոյնութիւնը կը համարի այն ամուր կապերը որոնք կրնան միացնել զինքը, հոգիով ու սրտով, հայ աղջկան մը հետ:

Այն հայուհին, սակայն, պիտի ըլլայ քաջառողջ, քնար, միւր, կաւարելագործելի:

Թող չի բերէ՛ մեծագին օժիտ. թո՛ղ աղքատ ըլլայ, ի՛նչ փոյթ. կը բաւէ որ իսկապէս պարկեշտ կեանքով մը ապրած ըլլայ՝ հայ կնոջ աւանդական ամօթխածութեան սիւսնն երեսին:

Եւ Գուրգէն, ծնողքին առաջնորդութիւնովը, կը կատարէ ընտրութիւնը, և վերջապէս կը կազմէ իր բոյնը:

* * *

Տարիներ անցած են այն օրէն ի վեր երբ պըսակի նարօտը կը կապուէր գլխուն:

Հետզհետէ նորափետուր թռչնիկներ կը սկսին ճըլճըլալ բոյնին մէջ. կեանքի անապակ աղբիւրէն այնտեղ կը ծորին մաքրափայլ չիթեր, անոնց բարեհամութենէն կ'արբենան ծնողք ու կը խայտան:

Եւ նո՛ր նո՛ր տարիներ ետքը, մեծցած են զաւակները, ու պատանեկութեան չրջանը կը բոլորեն, մինչդեռ հայրիկին մաղերուն մէջ, գլխուն վրայ, սկսած են արծաթ թելեր երեան գար:

* * *

Գործատունը, գործաւորաց տնակներն ու Գործատիրոջ րնակարանը, ամէնը մէկ չրջանակի մէջ, իրենց մասերով կը կազմեն՝ զոգցես՝ մեծ Գերդաստանի մը կալուածը:

Տղաքը, շառաւիղները այն Գերդաստանին Մար-

ղարանին մէջ իրարու հետ կը խաղան շատ անգամ:

Անոնք անգիտակ մնացած են ընկերական գիրքին զոր հասարակաց կարծիքը ընդհանրապէս կը վերագրէ Գործաւորին ու Գործատիրոջ, մէկուն սրտին մէջ ծնուցանելով խոնարհացումի հետ նախանձ, միւսին սրտին մէջ՝ գոռոզութեան հետ արհամարհանք:

Ատելութեան ժահրով չեն թուեալ որոշած ազոց զգացումները:

Ընտանեկան այցելութիւններ կը փոխանակեն իրարու, ու հաճելի ժամանցներ կ'ունենան՝ ծնողաց առաջնորդութիւնով:

«Մայրի՛կ, կ'ըսէ անգամ մը, Արշալոյս այցելութենէն վերադարձին, երբ մեր ընկերներէն մէկուն կամ միւսին տունն երթամ, այնպէ՛ս կու գայ ինծի թէ մեր տունին մէջ կը գտնուիմ, անոնց մայրերն ու հայրերը կը գուրգուրան մեր վրայ. աղաքը՝ քրոջ եղբոր պէս՝ կը դառնան մեր բոլորտիքը հաճելի ըլլալու համար մեզի:

«Անոնց տուններուն կարասիներն ու պատերուն յարդարանքը նման են մերիններուն. ամէն ալ ունին՝ մերիններուն պէս՝ դրադարան մը, ընտանիքին ճիւղագրութեան մէկ պատկերը, ու՝ անոր ստորեւ, չըրջանակի մէջ զետեղուած՝ Քառեակ մը, ճի՛շդ մերիններուն պէս, միայն թէ անոնք աւելի պղտիկ են մերիններէն:

«Զարմանալի՛ բան մըն ալ. մայրի՛կ, հետաքրքրուեցայ կարգալ Քառեակները. ամէն տեղ, յար եւ նման են եղեր մերինին: Դեռ չի կարդացած՝ մինչեւ այսօր կը կարծէի թէ աղօթք մըն է զոր ընդօրինակած են տեղէ մը:

— Այո՛, անոնք ընդօրինակութիւնն են մեր Քառեակին. բնադիրը մասունքի պէս պահած եմ դարանիս մէջ: Զեր պապը, ծերութեանը վերջին օրերուն, զոգոջուն մատներովը գրեց զայն, և տուաւ մեզի, — հայրիկիդ

ու ինծի, — պատուիրելով որ իրեւ պահամի հետեւինք անոր, և սորվեցնենք ձեզի, աղօթքի մը պէս:

«Միտքդ պահա՞ծ ես. կրնա՞ս, նայի՛մ, անսխալ արտասանել ազատ առողանութեամբ, հասկցողի շնչով»:

Եւ մինչդեռ Արշալոյսը կը պատաստուէր կատարել առաջարկն ըստ արժանւոյն, մայրիկը Մասնատուփէն կը հանէր բնագիրը՝ ցոյց տալու համար զայն իրեն: Քոյրերն ու եղբայրները, նոյն միջոցին, եկած հաւաքուած էին անոնց շուրջը:

Զգուշութեամբ՝ ձեռքէ ձեռք անցնելով կը կարգան թղթիկը, և ամէնուն ալ սիրտը կ'սկսի դողդողալ ինչպէս զոդդացած էին պապուն մատները՝ ծուռ ու մուռ այն գիրերը գրած պահուն:

Յետոյ, խորութեան մէջ, Արշալոյսը՝ յուզուած՝ կ'արտասանէ Քառեակը:

«Նընջեցելոց հոգիները բոլ հըսկե՛ն
Որ այս սեմէն ցես չի մըսնէ ոխ ու քէն
Սէ՛րն ըլլայ հոս Ակը հօսքի ու Գործի,
Եւ, մեղրի պէս, Տուն-փեթակէս մի՛ս հոսի»:

* * *

Բնական է. Գուրգէն կատարեալ տիպար մը չէ Գործաւորի, Գործատիրոջ: Կատարելութիւնը, արդարեւ, հեռու է մարդոցմէ: Ունէ մարդու նկարագիր ո՛չ կայուն է և ո՛չ անշրջելի. կրնայ անձէ անձ՝ յաւելումներ կրել կամ յապաւումներ ունենալ, և ձգտիլ երբեմն կատարելութեան:

Հայ երիտասարդը բոլորովին զուրկ չէ այդ ձգտումէն. անոնցմէ եղած են շատեր որոնք իրենց ճակատագրին կերտիչը եղած են անձամբ, ոմանք այսինչ, ոմանք ալ այսինչ ձիրքը ի յայտ բերելով:

Բնութիւնը և մարդկային ընկերութիւնը անակնկալ գէպքերու բերումով, ներգործեր էին անոնց

վրայ, և քակեր էին ծրարը կարելիութիւններուն ուրոնք անյայտ կը մնային այդ երիտասարդներուն անձնաւորութեան մէջ:

Արեւուն լոյսը, ընդհանրապէս, անգոյն կը տեսնենք. բայց զուարթացուցիչ ի՞նչ գոյներ կը պարուսնակէ այդ լոյսը:

Անոր ճառագայթները թող անցնին եռանկիւնի երեսակներով ապակիի մը կամ ջուրի մանրամաղ կաթիլներու մէջէն, և ահա կը լուծուին անոնք ու կը յօրինեն եօթներկեան գեղեցիկ լուսապատկեր մը՝ իրենց հանդիպակաց մէկ կէտին վրայ. կամ կը պարզեն ուշադրաւ ծիրանի գօտի մը:

Ապակին կամ ջուրի մասնիկները, որոշ պայմաններով, բաւական կ'ըլլան երեւան հանելու արեւին ծածուկ գոյները:

Տառապանքը, չափ անգամ կը կծկէ մեր կորովը: Բայց, ա՛ն ալ, երբեմն, պրիսմակին կամ ջուրի կաթիլին պէս, կ'ըլլայ ազդո՛ւ միջոց մը որ՝ ցունց տալով մեր արժանապատուութեան, ի գործ կը մղէ զայն. չնորհիւ անոր, հետզհետէ երեւան կու գան կարելիութիւնները մեր անձին, և կ'առաջնորդեն մեզ թմրութենէ ի գործունէութիւն, խաւարէ դէպի լոյս աշխարհ:

Հայ երիտասարդը ամէն տեղ, ամէն ժամանակ, կարօտն ունեցած է լոյս աշխարհին. կրնանք վստահ ըլլալ որ չի պիտի հանդուրժէ, Տառապանքին մէջ, կծկուած մնալ ջլատուած վիճակով: Այլ քաջարար անոր դէմ պիտի կանգնի. աննկուն կամքովը պիտի լուծէ զայն. և ինք վեր պիտի ելլէ, մի՛շտ վեր. որպէսզի օր մը ծիրանափայլ երեւան գայ այն մարդոց առջև որոնք արհամարհած էին զինքը ժամանակաւ. և որպէսզի անոնց յարգանքը գրաւէ իր նորստաց արժանիքներով:

Գ. Ա. ՄԱԼԱԹԵԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0347056

(20)

4/353

ԳԻՆ 5 ԼԵՑ

Գնելու համար գիմել «Հայ Մամուլ»ի խմբագրության